

ΕΙΚΘΕΣΙΣ

Παροισιολογιώτατε ἄγιε Μ. Πρωτοσύγκελλε κ. Χρυσόστομε.

Συνωδᾶ τοῦ ἀπὸ 10 Ἰουνίου (έ. έ.) γράμματος τῆς ὑμετέρας Πανοπισιολογιότητος, δι' οὗ παρκαλούμεθα, ἵνα ἐξετάσωμεν τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς «Μουσικῆς Παιδαγωγίας» τοῦ μουσικολόγου κ. Ν. Παγανᾶ καὶ ἰδίχ «ἄν τοῦτο παραφθίρει ἢ μὴ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν κατὰ τε τὸ μέλος, τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν γραφὴν καὶ εἴ γε ἔνεκα τούτου τυγχάνει ἀπόβλητον ἢ οὐ», μετὰ ἐπιταμένην περὶ αὐτοῦ μελέτην ἔρχομαι σήμερον εὐλαβῶς νά ὑποβάλω ὑμῖν τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας μου.

Ἡ «Μουσικὴ Παιδαγωγία» τοῦ κ. Ν. Παγανᾶ, ἧς ἡ τεχνικὴ ἐπιζητεῖται ἐξέτασις, συνίσταται ἐκ δύο αὐτοτελῶν μερῶν, ὧν τὸ μὲν πρῶτον (σελ. 13—60) περιλαμβάνει διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα, τὸ δὲ δεύτερον (σελ. 61—93) διάφορα σχολεικὰ. Ἐν παραοτήματι δὲ (σελ. 94—101) καταχωρίζονται καὶ λειτουργικὰ τινὰ ᾄσματα κατὰ τὸν ἦχον τοῦ πλ. α μελοποιηθέντα. Πρὸς τούτοις δὲ ἀπὸ τῆς σελίδος 6—12 παρέχονται εἰδήσεις τινές περὶ ρυθμοῦ καὶ ἄλλαι διατάξεις, ἀπὸ δὲ τῆς σελίδος 102—112 καταχωρίζονται καὶ ὑποσημειώσεις τινές διασφαρητικαὶ τοῦ διδακτικοῦ κειμένου, περὶ ὧν περιττὸν κρίνομεν ἴδιον νά ποιῶμεθα λόγον, καθὸ τοὺς διδασκάλους μᾶλλον τῆς μουσικῆς ἐνδιαφέρουσαι ἢ τοὺς μαθητάς.

Α'.

Ἐν πρώτοις ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ πονήματος αὐτοῦ καταχωρίζει διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα ἐκ τοῦ συντόμου εἰρμολογικοῦ μέλους, ἧτοι ἀπολυτικά, καθίσματα, εἰρμούς κανόνων κτλ. Ἡ ἐκλογή τῶν ᾄσματων τούτων ἐκ τῶν 8 ἦχων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς γενομένη, δυνάμεθα νά εἴπωμεν, ὅτι ἐγένετο μετὰ ἀρκετῆς εὐστοχίας, διότι ἐκγυμναζόμενος ἐπιτηδεύων ὁ μαθητῆς εἰς ταῦτα εὐκόλως εἰσάγεται περὶ τὴν ἀντίληψιν καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν 8 ἦχων, περὶ οὓς, ὡς γνωστὸν, περιστρέφεται ἅπασα ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μελωδία.

Ἄλλο προσὸν ἀγαθὸν τοῦ συγγράμματος τοῦ μουσικολόγου κ. Ν. Παγανᾶ εἶνε, ὅτι πάντα τὰ ἐν αὐτῷ περιλαμβανόμενα ἐκκλησιαστικὰ τε καὶ μὴ ᾄσματα εἰσὶ σεσημασμένα ἐπιμελῶς διὰ ρυθμοῦ καὶ ρυθμικῶν ποδῶν,

ὧν παντελῶς στεροῦνται τὰ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει ἐκκλησιαστικὰ μουσικὰ βιβλία, καὶ τοὶ περὶ αὐτῶν τὸν προσήκοντα ἐποιήσατο λόγον καὶ ἐν παραδείγμασιν ἐφαρμογὴν καὶ ὁ θεμελιωτῆς τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς γραφῆς Χρῦσανθος ὁ Προύτης ἐν τῷ «Μεγάλῳ Θεωρητικῷ τῆς μουσικῆς» (ἐν Τεργέστη 1832, σελ. 63 καὶ ἐφεξῆς).

Τίνα δὲ σπουδαιότητα κέκτηται ὁ ρυθμὸς ἐν τοῖς μουσικαῖς ποιήμασι καὶ ὁποῖας βλάβης καὶ καταπτώσεως προκίτιος γίνεται ἡ ἀθέτησις αὐτοῦ παρὰπέμπομεν τὸν βουλούμενον νὰ πληροφορηθῆ εἰς τὴν μεγάλην «Ἑλληνικὴν Μετρικὴν» (σελ. 84 καὶ ἐ.) τοῦ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ Καθηγητοῦ κ. Δ. Σεμιτέλου (Ἀθῆναι 1894), ἐν ᾗ μακρὸς καὶ λεπτομερὴς περὶ τούτου γίνεται λόγος.

Πάντα λοιπὸν τὰ ἐν τῇ «Μουσικῇ Παιδαγωγίᾳ» περιλαμβανόμενα ἐκκλησιαστικὰ μέλη χωρίζονται, ὡς εἶπομεν, ἐπιμελῶς διὰ διττῶν ρυθμικῶν ποδῶν, πλὴν τοῦ «Θεοτόκε ἡ ἐλπίς» (σελ. 44), ὅπερ φέρει ρυθμὸν τρίσημον. Ἐν τῇ ρυθμικῇ ταύτῃ διακρίσει πάντες οἱ λογικοὶ τόνοι τοῦ ποιήματος συμπίπτουσιν ἀκριβῶς μετὰ τῶν ρυθμικῶν τόνων τῶν ρυθμικῶν ποδῶν, γίνεται δηλονότι ἡ δέουσα τεχνικὴ διαστολὴ τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀδυνάτων ποδικῶν χρόνων τῶν ρυθμικῶν ποδῶν. Ἀθέτησις τοῦ κανόνος γίνεται μόνον ἐν ταῖς λέξεσι τόκος, Παρθένος καὶ ζῶσα τοῦ ᾄσματος «Νενίκνται τῆς φύσεως οἱ ὄροι» (σελ. 13) καὶ ἐν τῇ λ. πύλῃν τοῦ ᾄσματος «Καινὸν τὸ θαῦμα» (σελ. 42), ὧν (λέξεων) αἱ τονούμεναι συλλαβαὶ ἀντὶ νὰ συμπέσωσι τῷ ρυθμικῷ τόνῳ λαμβάνονται τὸναντίον ἐν τῇ ἀνισχύρῳ ἄρσει τοῦ ποδός. Ἄλλ' αἱ τέσσαρες ἢ καὶ πέντε αὗται παραβάσεις εἰς βιβλίον, ἐν ᾧ πλείονες ἴσως τῶν 2,000 ρυθμικῶν ποδῶν ὑπάρχουσι νομίζομεν, ὅτι δὲν ἐπιβαρύνουσι σοβαρῶς τὸ πᾶνγμα.

Ρυθμὸς.—Ἄλλ' ἡ εἰς ρυθμικοὺς πόδας αὕτη τῶν μελῶν διαίρεσις, ἣτις δίδει καὶ ἴδιον χαρακτηρισμὸν εἰς τὸ ἔργον τοῦ κ. Παγανᾶ παρουσιάζει συγχρόνως καὶ τρωτὰ τινὰ σημεῖα, ἀφορῶντα εἰς τε τὸ μέλος καὶ τὴν γραφήν. Διότι ὁ συγγραφεὺς, ἐξαιρέσει τοῦ «Θεοτόκε ἡ ἐλπίς» (σελ. 44) δίσσημον μόνον ρυθμὸν καὶ δισήμους ρυθμικοὺς πόδας μεταχειριζόμενος ἐν ᾄσασιν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ᾄσμασιν, ὑποπίπτει εἰς τὴν ἀνάγκην χάριν αὐτῶν νὰ μετακινήσῃ πως τὰς μελωδικὰς ἐννοίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾄσμάτων.

Ἡ εἰς ρυθμὸν κατὰτάξις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ᾄσμάτων εἶνε ἀναντιρρήτως ἔργον λαμπρὸν καὶ ἀπαραίτητον διὰ τὴν τέχνην, ἀλλ' ἡ σπουδαία αὕτη τεχνικὴ ἐργασία πρέπει νὰ διενεργηθῆ διὰ τοιαύτης ἐπιτηδειότητος, ὥστε χάριν τοῦ ρυθμοῦ νὰ μὴ παραβλαβῶσι ποσῶς καὶ αἱ γεραραὶ ἐκκλησιαστικαὶ μελωδίαι, ἧς ἡ Μητὴρ Ἑκκλησία καὶ ἡ παράδοσις θαυμα-

σίως διέσωσαν. Ἀνάγκη λοιπὸν σπουδαία, ἵνα μὴ χάριν τοῦ ρυθμοῦ θυσιασθῶσιν αἱ γερραὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν μελωδία, ἀλλ' ἀνάγκη ἐπίσης σπουδαία ἵνα μὴ καὶ χάριν τῶν μελωδιῶν τούτων θυσιασθῇ καὶ ὁ ρυθμὸς, ὅστις εἶνε σπουδαιότατος πρὸς διὰ πᾶν ἔντεχνον μουσικὸν ποίημα. Ἀλλὰ διὰ τίνος τρόπου εἶνε δυνατὸν νὰ τηρηθῇ μὲν ἡ κατὰ πάντα ἀκεραιότης τῆς μελωδίας, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀθετηθῇ συγχρόνως καὶ ὁ ρυθμὸς; Εὐτυχῶς διὰ τὴν τέχνην δὲν θεωρεῖται πλέον τὸ τοιοῦτον ἀδύνατον. Ὁ συμβιβαστικὸς οὗτος ρυθμοῦ καὶ μελωδίας σύνδεσμος κατορθοῦται διὰ τῆς χρήσεως **συμμίκτων καὶ ἑτερογενῶν ρυθμικῶν ποδῶν ἐν τῷ αὐτῷ ᾄσματι**. Διὰ τοῦ σωτηρίου τούτου μέσου καὶ ὁ ρυθμὸς σώζεται καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μελωδία διατηρεῖται ἀλώβητος.

Ἡ ὑπάρξις δὲ τῶν συμμίκτων ρυθμῶν ἐν τῷ αὐτῷ ᾄσματι, ἀσυνήθης ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ, δὲν εἶνε καὶ νέον τι διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ βυζαντικῇ μετρικῇ καὶ μουσικῇ πλήθουτιν εὐτυχῶς τοιαῦτα ἀνακίκτων ρυθμῶν παραδείγματα (Ἴδε Μετρικὴν Δ. Σεμιτέλου ἐν ἐκτάσει),

Πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ δημωδῶν ἐπίσης μελωδιῶν ἢ παραστήμασις ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ἀρχαίας ταύτης ρυθμικῆς ἀρχῆς διενεργουμένη μόνη δύναται νὰ διασώζη ἀκέραιον καὶ ἀλώβητον τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἔθνικόν μέλος. Εἰρήσθω δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἡ διὰ τῆς χρήσεως συμμίκτων ρυθμῶν ἀκεραία καὶ ἀλώβητος διάσωσις πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ δημωδῶν ἡμῶν μελωδιῶν εἶνε καὶ εἰς οὐσιωδέστατος καὶ σοβαρότατος λόγος τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς.

Ἐν Πέραν, τῆ 25 Ἰουλίου 1898.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΠΑΧΤΙΚΟΣ